

Asia: VN/1347/2021

Arviomuistio oikeudenkäyntikuluista riita-asioissa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Arviomuistion taustalla oleva tavoite alentaa kuluriskiä riita-asioissa on kannatettava. Kuten muistiossa tuodaan esille, oikeudenkäyntikulut ovat riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen jälkeen huomattavasti kasvaneet. Huoli siitä, että korkea prosessikynnys ja lisääntynyt kuluriski voivat tosiasiallisesti estää yksityishenkilöiden tuomioistuimeen ja oikeuksiin pääsyn, on hovioikeuden näkemyksen mukaan aiheellinen. Valtiovallan on huolehdittava siitä, että oikeusvaltiossa jokaisella on todellinen mahdollisuus saattaa asiansa tuomioistuimen tutkittavaksi. Tätä edellyttää myös tuomioistuinlaitoksen legitimitietin säilyttäminen. On tärkeää, että tuomioistuimet voivat hoitaa yhteiskunnallista tehtäväänsä oikeussuojan antajana ja konfliktien ratkaisijana.

Oikeudenkäynnin kokonaiskustannusten pienentäminen on monitahoinen juridinen ja oikeuspoliittinen kysymys, jonka ratkaisemiseksi ei ole osoitettavissa yhtä ainoaa keinoa. Suuret oikeudenkäyntikulut voivat olla paitsi seurausta asianosaisen ja hänen avustajansa toiminnasta myös osoitus siitä, että prosessin suunnittelu ja sen johtaminen eivät tuomioistuimen taholta ole onnistuneet parhaalla mahdollisella tavalla. Myös oikeudenkäyntiä koskevilla rakenteellisilla ja lainsäädännöllisillä ratkaisuilla on merkitystä. Siten mikään keino ei yksinään ratkaise oikeudenkäyntikulujen kasvun ongelmaa, vaan se on pyrittävä ratkaisemaan useamman eri keinon avulla.

Hovioikeuden arvion mukaan arviomuistiossa esitellyistä keinoista ensisijaisia ovat keinot 3, 12 sekä 14-18. Hovioikeuden käsityksen mukaan etenkin keinot 3 sekä 14-16 ovat myös sellaisia, jotka on mahdollista toteuttaa tämän vaalikauden aikana. Seuraavassa arvioidaan ja vertaillaan ensiksi tarkemmin hovioikeuden ensisijaisiksi katsomia keinoja. Lausunnon lopuksi arvioidaan lyhyesti myös muita muistiossa esitettyjä keinoja.

Ensisijaiset keinot

Oikeudenkäyntikuluarvion laatiminen (keino 3) olisi suhteellisen helppo ja yksinkertainen toteuttaa. Kuluarvion laatimisen etuna on se, että se herättelisi asianosaiset tunnistamaan ja arvioimaan oikeudenkäynnin hintaa. Arviomuistiossa keinon haittapuolena mainittua hinta-arvion laatimisen merkitsemää työmäärän lisäystä hovioikeus ei pidä kovin merkittävänä, koska oikeudenkäyntiavustajat laatinevat vastaavan kaltaisia arvioita päämiehilleen jo nyt. Lisäksi voidaan todeta, että hinta-arvion laatiminen ja palvelun hinnan ennakoiminen on muualla lainsäädännössämme jo käytössä oleva menettely. Voimassa oleva kuluttajansuojalaki edellyttää useissa tilanteissa, että elinkeinonharjoittaja antaa ennen sopimuksen tekemistä kuluttajalle selkeät ja riittävän yksityiskohtaiset tiedot mm. palvelun hinnasta. Oikeudenkäyntikuluarvion laatimisen vaikuttavuutta lisäisi, jos säädettäisiin siitä, ettei oikeudenkäyntikuluarviota saisi ilman erityistä syytä ylittää tiettyä prosenttiosuutta enempää. Myös tämä sääntelymalli on jo käytössä kuluttajansuojalainsäädännössä.

Oikeudenkäyntikuluarvion laatiminen ei kuitenkaan ole samassa määrin vaikuttava keino kuin keinot 14-18, joita hovioikeus pitää eri keinoja arvioitaessa vaikuttavuudeltaan parempina.

Muistiossa jää varsin avoimeksi se, mitä täyden korvauksen periaatteen lieventämisellä (keino 13) tarkkaan ottaen lainsäädännön tasolla tarkoitetaan. Itse asiassa keinot 14-18 on kaikki mahdollista nähdä toimenpiteinä, jotka eriasteisesti liudentavat täyden korvauksen periaatetta. Keinot 14 ja 15 (oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:n soveltaminen viran puolesta sekä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:n muuttaminen) ovat pehmeämpiä keinoja oikeudenkäyntikulujen kasvun hillitsemiseksi kuin oikeusjärjestyksessämme toistaiseksi tuntemattomat keinot 16-18. Jälkimmäisten vahvuutena hovioikeus pitää niiden parempaa vaikuttavuutta edellisiin verrattuna.

Siinä tapauksessa, että lainvalmistelussa päädytään muotoilemaan uudelleen oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 ja 8 b §, olisivat nämä muutokset hovioikeuden näkemyksen mukaan aiheellista toteuttaa yhdessä. Paremman vaikuttavuuden vuoksi hovioikeus puoltaa keinon 15 osalta vaihtoehtoa, jossa pykälästä poistetaan kohtuuttomuuden ilmeisyyttä koskeva vaatimus, minkä lisäksi myös kohtuuttomuuden arviointikriteerit voisivat olla vaihtoehtoisia.

Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 ja 8 b §:n muuttamista terävämpi keino olisi säätää suoraan oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan palkkion enimmäismäärästä (keino 16). Sen ehdottomana etuna keinoihin 14-15 sekä 17-18 nähden olisi etenkin sen mahdollistama kuluvastuun suuruuden ennakoiminen sekä myös sen tuottama soveltamiskäytännön yhtenäisyys eri tuomioistuimissa. Esimerkiksi keinoon 18 (korvattavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärän vahvistaminen valmistelussa) verrattuna taulukkotaksojen käytössä on tuomioistuimen näkökulmasta kysymys myös yksinkertaisemmasta ja siten aikaa säästävästä menettelystä. Keinon 16 osalta on luonteva ajatus, että enimmäiskorvaukset määriteltäisiin oikeudenkäynnin kohteena olevan riidan taloudellisen intressin perusteella. Toisaalta riidan intressi ei kuitenkaan ole aina määriteltävissä euromääräisesti, mikä vaikeuttaa taksoitusta, tai saattaa merkittävästi rajata keinon käyttöalaa.

Keinon 18 osalta on todettava, että korvattavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärän vahvistaminen tuomioistuimen toimesta olisi aina lainkäyttöpäätös. Tällöin siihen liittyy kysymys muutoksenhakuoikeudesta sekä muutoksenhaun oikeasta ajankohdasta. Näitä kysymyksiä ei arviomuistiossa käsitellä. Jos lainsäädännössämme päädyttäisiin tämän keinon käyttöön, on mahdollista, että oikeudenkäyntikuluista valitettaisiin entistä useammin hovioikeuteen, jolloin korvattavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärä vahvistettaisiin lopullisesti vasta käräjäoikeuden annettua jo tuomionsa taikka oikeudenkäynti käräjäoikeudessa viivästyisi huomattavasti, kun odotetaan hovioikeuden enimmäismäärää koskevaa ratkaisua.

Hovioikeus arvioi keinon 17 (korvattavan vastapuolen tuntiveloituksen rajoittaminen) osalta, että sen käyttöönotto voisi johtaa siihen, että oikeudenkäyntipalveluja tarjoavat lakimiehet siirtyisivät enenevässä määrin käyttämään aikaperusteisen laskutuksen sijasta muunlaisia palkkioperusteita. Näin ollen keinon vaikuttavuus voisi tosiasiallisesti olla suhteellisen heikko.

Edellä mainituista kriittisistä näkökohdista huolimatta hovioikeus kannattaa keinon 16 ohella myös keinojen 17 ja 18 jatkoselvittelyä muiden maiden kokemuksia ja lainsäädäntöratkaisuja hyödyntäen.

Vähäisiä vaatimuksia koskevasta uudesta oikeudenkäyntimenettelystä säättäminen (keino 12) on arviomuistion merkittävin uusi avaus. Muistiossa ei kuitenkaan oteta edes alustavasti kantaa siihen, millaisena vähäisiä vaatimuksia koskeva menettely Suomen oikeudessa toteutettaisiin, mikä vaikeuttaa sen merkityksen arvioimista sekä suhteessa muihin keinoihin että tavoiteltuun päämäärään. Hovioikeus suhtautuu varauksellisesti siihen, pystyttäisiinkö uudistus nykyisessä valtiontaloudellisessa tilanteessa resursoimaan sen merkittävyyden edellyttämällä riittävällä tavalla. Jos riittävä taloudellinen tuki uudistuksen toteuttamiselle voidaan taata, hovioikeus suhtautuu myönteisesti siihen, että uuden menettelyn jatkovalmisteluun ryhdytään etenkin muissa Pohjoismaissa saatuja kokemuksia hyödyntäen. Vähäisiä vaatimuksia koskevan menettelyn sisällyttäminen oikeusjärjestelmäämme vaatii vielä pohjakeen perusteellisen lainvalmistelutyön, minkä vuoksi lienee selvää, ettei se ole toteutettavissa tämän vaalikauden aikana.

Muut keinot

Arviomuistiossa esitetyistä muista keinoista hovioikeus suhtautuu epäillen siihen, että oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien kelpoisuusvaatimusten alentamisella (keino 1) tai juristien koulutusmäärien lisäämisellä (keino 2) voitaisiin vaikuttaa riita-asioiden oikeudenkäyntikuluja alentavasti, etenkin nopealla aikataululla. Näiden keinojen vaikutus suhteessa toivottuun päämäärään on myös hyvin epävarma.

Hovioikeuden näkemyksen mukaan asianajopalveluiden vapauttaminen arvonlisäverosta (keino 5) ei arvonlisäverolain unionin oikeuteen pohjautuvan luonteen vuoksi ole realistinen vaihtoehto. Oikeudenkäyntimaksun alentamisen osalta (keino 6) hovioikeus pitää oikeaan osuneena arviomuistiossa esitettyä näkemystä siitä, ettei sitä voida pitää erityisen vaikuttavana keinona alentaa oikeudenkäynnin kuluja. Sama koskee keinoa 4 (asianajopalveluiden hinnoittelun läpinäkyvyyden lisääminen). Oikeudenkäyntimaksun osalta on lisäksi todettava, että niitä on vasta muutama vuosi sitten korotettu. Maksun alentaminen viestittäisi paitsi lyhytjänteisestä oikeuspolitiikasta myös mahdollisesti vesittäisi korotuksen eräänä tavoitteena olleen tarkoituksen karsia tuomioistuimista pois jutut, joissa ei ole aitoa oikeussuojan tarvetta (HE 29/2015 vp s. 18-19).

Asianajopalkkioiden hintasääntely (keino 7) olisi sinänsä tehokas ja oikeudenkäynnin osapuolten kannalta ennustettava keino puuttua oikeudenkäyntikuluihin. Hovioikeus pitää sitä kuitenkin huonosti markkinatalouteen sopivana, ja myös sääntelyn yhteensovittaminen EU-oikeuden kanssa asettaa sen toteuttamiselle haasteita. Voidaan lisäksi arvioida, että hintasääntelyä koskeva oikeussääntely toisi mukanaan joukon tulkintaongelmia, joiden osalta jouduttaisiin pyytämään unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisuja.

Hovioikeus lähtökohtaisesti puoltaa sellaisia oikeudenkäyntimenettelyn uudistamispyrkimyksiä, joiden avulla tuomioistuinkäsittelyä saadaan sujuvoitettua ja nopeutettua (keinot 8, 9, 10 ja 11). Hovioikeus kuitenkin yhtyy siihen arviomuistiossa esitettyyn näkemykseen, että voimassa oleva lainsäädäntö jo monin tavoin mahdollistaa riita-asian tuomioistuinkäsittelyn toteuttamisen vähemmän kustannuksia aiheuttavalla tavalla. Avainasemassa tältä osin on jo olemassa olevien keinojen entistä valveutuneempi hyödyntäminen. Täydennys- ja muun koulutuksen avulla onkin edelleen syytä painottaa jo olemassa olevien keinojen täysimääräistä ja tarkoituksenmukaista käyttämistä oikeudenkäyntikulujen kurissa pitämiseksi. Arviomuistiossa esitetystä syistä - oikeudenkäynnin kohteen ja sitä koskevan relevantin todistelun puutteellinen selvittäminen - hovioikeus ei kannata valmistelun keventämistä (keino 8), eikä näe preklusiosääntelyn lieventämistä (keino 9) uudistuksena, jolla voitaisiin vaikutuksellisella tavalla puuttua oikeudenkäyntien kalleuteen.

Edelleen hovioikeus suhtautuu lähtökohtaisesti myötämielisesti myös oikeusapua ja oikeusturvavakuutusta koskevan lainsäädännön uudelleen arviointiin ja kehittämiseen (keino 21) sekä sovittelun edistämiseen (keino 20). Hovioikeuden näkemyksen mukaan nämä ovat kuitenkin itsenäisiä oman kokonaisarviointinsa ansaitsevia hankkeita, joiden vaikutus riita-asoiden oikeudenkäyntikuluihin on lähinnä välillinen.

Hovioikeuden näkemyksen mukaan asian käsittely kuluttajariitalautakunnassa ei nykyisellään voi laajamittaisesti olla aito vaihtoehto asian tuomioistuinkäsittelylle. Täytäntöönpanokelpoisuuden antaminen kuluttajariitalautakunnan ratkaisuille edellyttäisi muutoksenhakutien avaamista, ellei tarkoituksena ole luoda uusi, välimiesmiesmenettelyä muistuttava riidanratkaisukeino. Samalla lautakunnan ja kärjäoikeuden välisen toimivallan määrittelemineen edellyttäisi erillistä perusteellista arviointia. Tässä vaiheessa Kuluttajariitalautakunnan toimivallan laajentaminen (keino 19) ei siten

tarjoa riittävän nopeaa ja lopputulokseltaan varmaa ratkaisua oikeudenkäyntikuluriskin pienentämiseksi.

Nygård Kenneth
Turun hovioikeus